

de christelijke vakbeweging voor het stakingswapen zijn geweest en hoe de protestants-christelijke achtergrond een militant optreden in de weg stond. Zo keert de afdeling Hilversum van de Nederlandsche christelijke bouwarbeidersbond (NCB) zich in november 1918 tegen de door Troelstra geproclameerde 'revolutie' en roept de leden op 'toch vooral de overheid die door God over ons gesteld is te steunen' (55). Nog in 1983 gaat voorzitter Dilo Commenée van de hout- en bouwbond CNV, wiens merkwaardige vertrek in 1985 veel aandacht vraagt, een protestmanifestatie in met het uitspreken van vertrouwen in Gods woord. Het boek staat werkelijk bol van dit soort proclamaties, ofschoon anderzijds helder naar voren komt dat de christelijke gedweeheid ten aanzien van overheid en werkgevers zeker niet ongelimiteerd is en dat de vakbondstop meermalen moeite heeft de drang der leden naar acties te weerstaan.

Eén van de (impliciete) lessen uit de studie is, dat de religieus gemotiveerde weerzin tegen stakingen en andere radicaal geachte actiemiddelen aan slijtage onderhevig is, waardoor het onderscheid met de sociaal-democratische en katholieke vakbeweging vermindert of zelfs (vrijwel geheel) verdwijnt. Men mag het typerend noemen dat bij de discussie over de identiteit van de hout- en bouwbond CNV uit 1997 de christelijk-sociale uitgangspunten weliswaar worden beklemtoond, maar óók worden vertaald naar een vakbondspraktijk die 'mensen tot hun recht [wil] laten komen door middel van persoonlijke aandacht en een betrouwbare dienstverlening' (371). Voorwaar een opdracht waar geen paganist zich voor zou behoeven te schamen en die het verzet van het CNV tegen het opgeven van de eigen zelfstandigheid enigszins merkwaardig maakt. Toch dragen de auteurs overtuigende argumenten aan om de hardnekkige beklijving van de eigen autonomie te verklaren, waarbij historisch bepaalde animositeiten, ideologische peculiariteiten en competentiekwesties een voorname rol (blijven) spelen.

Buitengewoon interessant aan de studie is ook de inkijk die de lezer gegund wordt in de machtsverhoudingen binnen de christelijke vakbeweging, waarbij twisten en persoonlijke ambities zonder schroom aan bod komen. Ook de niet altijd even vlekkeloze relatie tussen de hout- en bouwbond(en) enerzijds en het overkoepelende bondsbestuur anderzijds komt ruim aan bod. Zo blijkt het bondsbestuur slechts de industrie- en overheidsbonden met hun grote ledentallen echt au sérieux te nemen, terwijl de kleine hout- en bouwbond als typische 'markt-bond' met argusogen de eisen vanuit de ambtenarenbond en de ermee verbonden collectieve sector volgt.

Resteert te vermelden dat de studie enigszins lijdt onder een weinig opwindende verteltrant, iets wat echter allerminst afbreuk doet aan het belang van een doorwrocht historisch verhaal, dat verlucht is met vele fraaie illustraties.

M. H. J. Buiting

M. Reynebeau, *De eeuw van België*, J. Robert, ed. (Tielt: Lannoo, 1999, 223 blz., f97,50, ISBN 90 209 3689 1).

Het 'mythische' jaar 2000 was ook voor de mythenbestormende historicus-journalist Mare Reynebeau aanleiding voor een terugblik op de vorige eeuw. En zoals in het genre van eeuw-overzichten gebruikelijk is, werd ook hier vertrokken vanuit een wel zeer algemene vraagstelling: 'hoe is de Belg de twintigste eeuw doorgekomen'?

Reynebeau is deze vraag met een sterk synthetiserende en — waarom niet — ook enigszins schematiserende geest te lijf gegaan. Reynebeau bezit deze kwaliteiten. Dat bleek al eerder,

onder meer in zijn boek *Het klauwen van de leeuw* (1995). Reynebeaus vermeende 'systeemzucht' werd toen in Eric Defoorts (KUB) 'Het klauwen van de historicus' zelfs tot schoolvoorbeeld verheven van die historici die ten alle prijze klaarheid willen scheppen in het verleden. *De eeuw van België* vertoont geen tekenen van 'systeemzucht', wel van een pragmatische klaarheid. Reynebeau verdeelt de twintigste eeuw netjes in negen deeltjes, van elkaar gescheiden door klare, conventionele, maar allerminst originele cesuren. Voor elk schijfje geschiedenis tracht hij vervolgens de tijdgeest op te roepen aan de hand van enkele in het oog springende referentiemomenten. De herkenbaarheid voor de lezer primeert in de keuze van onderwerpen die vlot aaneengeregend worden: van de megalomane koning Leopold II, over de koningskwesatie tot de dood van België's 'grootste' koning Boudewijn I; van de tweede industriële revolutie en de ontluikende sociale kwesatie, over de grote depressie in de jaren dertig en de oliecrisis in de jaren zeventig, tot de sluiting van Renault-Vilvoorde; van de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht na de Eerste Wereldoorlog, over de opkomst van het fascisme tijdens het Interbellum, tot 'Zwarte Zondag'; van het volledig Franstalige België tot de huidige federale structuur.

De lezer die *De eeuw van België* leest met een louter 'academische' belangstelling blijft enigszins hongerig, maar krijgt wel voldoende mogelijkheden tot detailkritiek. Zo schrijft Reynebeau over de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog: 'Hoewel een deel van de collaborateurs niet aarzde om zijn medewerking te verlenen aan de deportaties [van joden], hoefde de bezetter bij deze onderneming niet te rekenen op veel steun van de Belgische autoriteiten, administratie of politie' (130). Het recente proefschrift van Lieven Saerens over de jodenvervolgving in Antwerpen geeft echter aan dat de (vaak 'passieve') medewerking van lokale autoriteiten, zeker in Antwerpen, juist belangrijker was dan de medewerking van collaborerende groepen. Een soortgelijke conclusie was ook al bij Maxime Steinberg (1998) te lezen. Net iets te algemeen geformuleerd dus bij Reynebeau, zoals hij ook het aan de macht komen van de regering-Van Acker in 1954 verklaart met het eenvoudige zinnetje dat 'de slinger de andere kant uitsloeg' (dat wil zeggen, na vier jaar katholiek bewind). Meer contextuele oorzaken — de verlenging van de dienstplicht door de katholieke regering bijvoorbeeld — komen niet ter sprake. En wanneer Reynebeau beschrijft wat België uiteindelijk maar heeft kunnen bereiken tijdens de conferentie van Versailles, klinkt er tussen de regels een — om het met Luc Huyse te zeggen — Calimero gevoel door ('Er viel iets goed te maken tegenover 'little Belgium', dat in 1914 zo onrechtvaardig en tegen alle geldende internationale afspraken en garanties in door de Pruis was overrompeld, en dat zo dapper had standgehouden', 74.) Als Reynebeau had aangegeven dat Albert I zich tot het einde van de oorlog afzijdig had gehouden van steun aan de geallieerden en zich beperkt had tot de verdediging van het Belgische grondgebied — de Europese grootmachten in Versailles zouden niet nalaten de Belgische vertegenwoordigers hieraan te herinneren — zou de balans iets meer in evenwicht geweest zijn. Bovendien is het boek ook niet echt vernieuwend. Reynebeau blijft een groot genoeg scheppen in het aan de kaak stellen van geconstrueerde mythen (het Vlaamse leed aan het IJzerfront bijvoorbeeld), maar die zijn intussen, mede dank zij hem overigens, afdoende bekend.

Dit alles doet echter nauwelijks iets af aan de verdienste van het boek. Allicht waren dat ook niet de belangrijkste criteria voor de auteur bij het schrijven van zijn terugblik. Veeleer dan een boek dat strikte 'objectiviteit', volledigheid, of precisie nastreeft, spreidt het een heldere interpretatie en een wat gekleurde en eigenzinnige selectiviteit ten toon. De auteur geeft deze doelstelling trouwens ook met zoveel woorden aan in zijn inleiding. Daar is niets mis mee, integendeel zelfs. Het doorbreekt het kroniekerige dat een groot deel van de eeuwoverzichten overlaadt met een aura van onbeschrijflijke saaiheid. Dit boek daarentegen zit vol leuke en voor

de lezer verrassende anekdotes en pakkende beschrijvingen. Soms lyrisch (de beschrijving van de Eerste Wereldoorlog), soms nostalgisch (het verdwijnen van 'het dorp' en de kaalslag van Brussel), soms cynisch ('die 'negers' bleken op de Expo geweldig te kunnen zingen en trommelen, maar verder zaten ze daar de hele dag maar wat folkloristisch te wezen, bij het snijden van ebbenhouten beeldjes', 159). De bijschriften bij de talrijke en uiterst goed gekozen foto's getuigen van een groot gevoel voor humor, en de auteur legt leuke 'verbanden': zo was het jaar 1933 waarin Hitler aan de macht kwam ook het jaar waarin voor het eerst het monster van Loch Ness werd gesignaleerd.

Reynebeaus interpretatie verveelt nooit. Zijn karakterisering frapperen. Zijn beschrijving van de Belgen als een 'krenterig en benepen burgervolkje' (14), 'kleinburgerlijk, traditioneel en katholiek' (171), met zijn 'kleinburgerlijke zedenmeesterij' (176), en van België als dat 'gezapig landje', waar elk huis een pronkkamer had die zelden werd betreden, vormen een rode draad doorheen het boek. Ze onderstrepen het progressieve, wat elitaire en intellectuele auteurschap van Reynebeau. Zijn beschrijvingen van personen zijn niet minder treffend: hij heeft het over de 'ruw gebeeldhouwde premier Dehaene' (204) en over 'Boudewijn, een man van de neogotiek in plaats van het postmodernisme' (199). Reynebeau besteedt trouwens ruim aandacht aan Boudewijn. Niet verwonderlijk: de vorst en Fabiola illustreerden immers beter dan wie ook de 'Belgische kleinburgerlijkheid' (202). Deze voorbeelden geven de essayistische, opiniërende stijl (bijwijken een columnstijl) van het boek treffend weer, vooral voor de recentere periode, die de auteur zelf heeft beleefd. Dat zorgt bij momenten voor een stijlbreuk met het meer historische eerste gedeelte van het boek. Het geeft *De eeuw van België* al met al een wat onevenwichtig karakter. Maar dat is nu eenmaal eigen aan elke eigenzinnige selectie...

Peter van Kemseke

E. Leonardy, H. Roland, ed., *Deutsch-belgische Beziehungen im kulturellen und literarischen Bereich 1890-1940. Les relations culturelles et littéraires belgo-allemandes 1890-1940* (Studien und Dokumente zur Geschichte der Romanischen Literaturen XXXVI; Frankfurt am Main, [etc.]: Peter Lang, 1999, 289 blz., DM 84,-, ISBN 3 631 34294 2). H. Roland, *Die deutsche literarische 'Kriegskolonie' in Belgien, 1914-1918. Ein Beitrag zur Geschichte der deutsch-belgischen Literaturbeziehungen 1900-1920* (Collection 'Contacts', série II, Gallo-germanica XXVI; Frankfurt am Main, [etc.]: Peter Lang, 1999, xvii + 343 blz., DM 85,-, ISBN 3 906761 71 1).

De Belgisch-Duitse culturele betrekkingen van de late negentiende eeuw tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vormen een rijk én beladen onderwerp en worden door twee recente publicaties gedetailleerd in kaart gebracht.

De veertien bijdragen in de bundel *Deutsch-belgische Beziehungen* beslaan collectief de periode van het Wilhelminische rijk tot 1940. (Al werpen de twee bijdragen over het Belgische wagnerisme ook de blik op eerdere decennia, en blijft het nazi-tijdperk wat onderbelicht, met uitzondering van Carlo Lejeunes interessante overzicht van de moeilijkheden in de Duits-Belgische 'dialog' tijdens het Interbellum, en het zeer nuttige artikel van Winfried Dolderer over de Duits-Vlaamse cultureel-politieke betrekkingen.) De bundel biedt een grote verscheidenheid aan onderwerpen — Richard Dehmels vertalingen van Verhaerens gedichten (een mooie analyse in het stuk van Fabrice van de Kerckhove), België's compromisloze annexeren